

**ՄՏԱՎՈՐ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ ԿՐՏՍԵՐ
ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ԵՎ
ԴՐԱ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ**

Պողոսյան Ս. Ս.

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պեդագոգական մանկավարժական համալսարանի հարուկ մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոնի դասախոս, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ. մտավոր զարգացման խնդիրներով դպրոցական, ուսումնաաշխատանքային գործունեություն, <<Տեխնոլոգիա>> առարկա, հետաքրքրություններ, պատկերացումներ, կրտսեր դպրոցական տարիք, աշխատունակություն:

Մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականների ուսումնաաշխատանքային գործունեությունը կազմակերպելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել մի շարք գործոններ, որոնք նպաստում են տվյալ գործունեության պլանավորմանը և արդյունավետության բարձրացմանը: Այդ գործոններից են, օրինակ աշխատանքի հանդեպ պահանջմունքների, առաջադրանքի կատարման գործընթացում կողմնորոշվելու ունակության, սեփական ուժերի վրա վստահ լինելու կարողությունների ձևավորումը և այլն [1]:

Հաշվի առնելով հիմնախնդրի արդիականությունը՝ մեր հետազոտության առջև դրել ենք հետևյալ հիմնական նպատակը՝ մշակել մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականների ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման մանկավարժական

համակարգ և դրա կիրառման մանկավարժական մոտեցումներ:

Առաջին հերթին մեզ հետաքրքրում էր նշված երեխաների ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման և անցկացման գործընթացի համար անհրաժեշտ նպատակաուղղված աշխատանքների որոնումը: Դրանք իրենց մեջ մասնավորապես ընդգրկում են՝

1. <<Տեխնոլոգիա>> առարկայի գործնական նյութերի վերաբերյալ տեսական պատկերացումների և համապատասխան գիտելիքների ձևավորումը,
2. թղթով, ստվարաթղթով, փայլաթիթեղով աշխատելու կարողության ձևավորումը,
3. բնական նյութերով (ծառի ճյուղ, տերև, տարբեր բույսեր, ծաղիկներ, խոտեր և այլն) աշխատելու կարողության ձևավորումը,
4. մանածագործական նյութերով (տարբեր որակի թելեր, ուլունքներ), կավով և ծեփամածիկով աշխատելու կարողության ձևավորումը,
5. փայտանյութով, մետաղալարով աշխատելու կարողության ձևավորումը,
6. գծագրական գործիքների հետ

- աշխատելու կարողության ձևավորումը,
7. սանիտարահիգիենիկ կանոնների պահպանման կարողության ձևավորումը,
 8. ինքնասպասարկման կարողությունների ձևավորում,
 9. անվտանգության կանոնների պահպանման կարողության ձևավորում,
 10. երթևեկության և կենցաղային միջոցներից օգտվելու կարողությունների ձևավորումը,
 11. մենդից ճիշտ օգտվելու կանոնների վերաբերյալ պատկերացումների ձևավորումը:
- Այս խնդիրների լուծման նպատակով մեր կողմից մշակվել, համակարգվել և կիրառվել են մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականների հետ իրականացվող աշխատանքների կազմակերպման և անցկացման մոտեցումներ, միջոցներ, մեթոդներ: <<Տեխնոլոգիա>> առարկայի դասավանդման ընթացքում դրանցից հիմնականներն են՝
1. մանր մոտորիկայի զարգացումը,
 2. ձեռքի փոխհամաձայնեցված շարժումների զարգացումը և կատարելագործումը
 3. ձեռքի շարժումների կորդինացիայի, ճշգրտության և ճարպկության զարգացումն ու կատարելագործումը,
 4. աչքի և ձեռքի շարժումների համագործակցության զարգացումը,
 5. տեսողական ընկալման զարգացումը,
 6. աշխատանքների կատարման ընթացքում ճիշտ կեցվածքի պահպանման կարողության ձևավորումը,

7. ուսումնաաշխատանքային գործունեության ընթացքում տեսողության պահպանումը և դրա խանգարումների կանխարգելումը,
 8. աշխատանքի և հանգստի ռեժիմի ճիշտ կիրառում,
 9. կատարվող աշխատանքի հանդեպ դպրոցականների հետաքրքրության ձևավորումը:
- Վերոնշյալ աշխատանքները <<Տեխնոլոգիա>> առարկայի դասավանդման ընթացքում անհրաժեշտ է կազմակերպել սկսած առաջին դասարանից՝ տարեցտարի ըստ առարկայական ուսումնական ծրագրի ծավալը մեծացնելով ու հավասարապես բաշխելով տարրական դասարանների միջև [4,5]: Օրինակ, աշխատանքի ընթացքում ճիշտ կեցվածքի ձևավորումը (սեղանի մոտ աշխատանքի կատարման ժամանակ պահպանել ճիշտ դիրք՝ նստել ուղիղ, գլուխը թեթևակի իջեցնել առաջ, ձեռքերը հենել սեղանին, պահպանել աչքից և պատրաստվող առարկայի միջև հեռավորությունը (25-30 սմ) և այլն), տեսողության պահպանումը և դրա խանգարումների կանխարգելումը (լուսավորության պայմաններ՝ բնական լույսի կիրառում, սեղանի մոտ տեսողական աշխատանք կատարելիս ճիշտ լուսավորության ապահովում, բնական և արհեստական լույսի արդյունավետ հերթակախություն և այլն), մանր մոտորիկայի զարգացումը (ավագի մանր հատիկների շոշափում, խճանկարի պատրաստում, խճաքարերի հետ տարբեր աշխատանքներ և այլն) նպատակային է սկսել հենց առաջին դասարանից [2]:

Երկրորդ և երրորդ դասարաններում պետք է առավելապես ուշադրություն դարձնել շարժողական կարողության զարգացմանը, հատկապես՝ ընդհանուր և ձեռքի նուրբ շարժումների: Իսկ ավելի բարձր դասարաններում պետք է կատարելագործել մտավոր զարգացման խնդիրներով դպրոցականի գործնական կարողությունները և ունակությունները. սուր, կտրող, ծակող գործիքների (ասեղ, մկրատ, սղոց, բիզ և այլն), տարբեր կտորների, թղթերի, բնական և արհեստական նյութերի և այլ պարագաների հետ աշխատելու կարողությունների ձևավորումը: Նմանատիպ աշխատանքների կազմակերպման և անցկացման ընթացքում անպայման պետք է պահպանել հանգստի ճիշտ ռեժիմը, քանի որ մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականին բնորոշ է շուտ հոգնելիությունը, կենտրոնանալու անկարողությունը, ցրվածությունը և վարքային այլ դրսևորումներ: Հանգստի ռեժիմը պահպանելու համար նպատակահարմար է ժամանակ առ ժամանակ անցկացնել ֆիզկուլտ դադարներ, աչքի և ձեռքերի մկանները հանգստացնող հատուկ վարժություններ: Օրինակ, շնչառությունը կարգավորող վարժություններ, կքանիստ, քայլք տեղում և այլն: Աչքի մկանները հանգստացնող վարժությունները կարելի է կիրառել և՛ աշխատանքից առաջ և՛ աշխատանքից հետո:

Մեր կողմից կազմակերպված հետազոտության արդյունքում պարզվել է, որ մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականների <<Տեխնոլոգիա>> առարկայի արդյու-

նավետ դասավանդման ընթացքում անհրաժեշտ է նաև մշակել ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման օրինակելի համակարգ, որը մի ամբողջական համակարգ է և կազմված է միմյանց հետ փոխկապակցված բաժիններից:

Այդ համակարգը միավորում է մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականների ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման մեր կողմից առաջարկվող մանկավարժական պայմանները: Առաջին հերթին պետք է հաշվի առնել՝

- մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականների հոգեֆիզիկական զարգացման մակարդակը,
- այդ երեխաների ուսումնաաշխատանքային գործունեության նախադրալների զարգացումը,
- ուսումնաաշխատանքային գործունեության վերաբերյալ տեսական գիտելիքների ձևավորումը,
- <<Տեխնոլոգիա>> առարկայի գործնական նյութի վերաբերյալ նախնական պատկերացումների ձևավորումը,
- մասնագիտական կողմնորոշման ուղղվածության աշխատանքները:

Մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականների ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման և անցկացման հիմնախնդիրն այսօր մանկավարժական կարևոր տեսանկյունից է դիտվում: Այդ հիմնավորմամբ <<Տեխնոլոգիա>> առարկայի դասավանդման ընթացքում մենք հաշվի ենք առել հետևյալ ընդհա-

նուր մանկավարժական սկզբունքները՝

- ուսուցման միջոցների և բովանդակության գործառնության ուղղվածությունը,
- հաջորդականության և մատչելիության սկզբունքը,
- երեխաների ուսումնաաշխատաքային գործունեության կազմակերպման համալիր մոտեցումը և այլն:

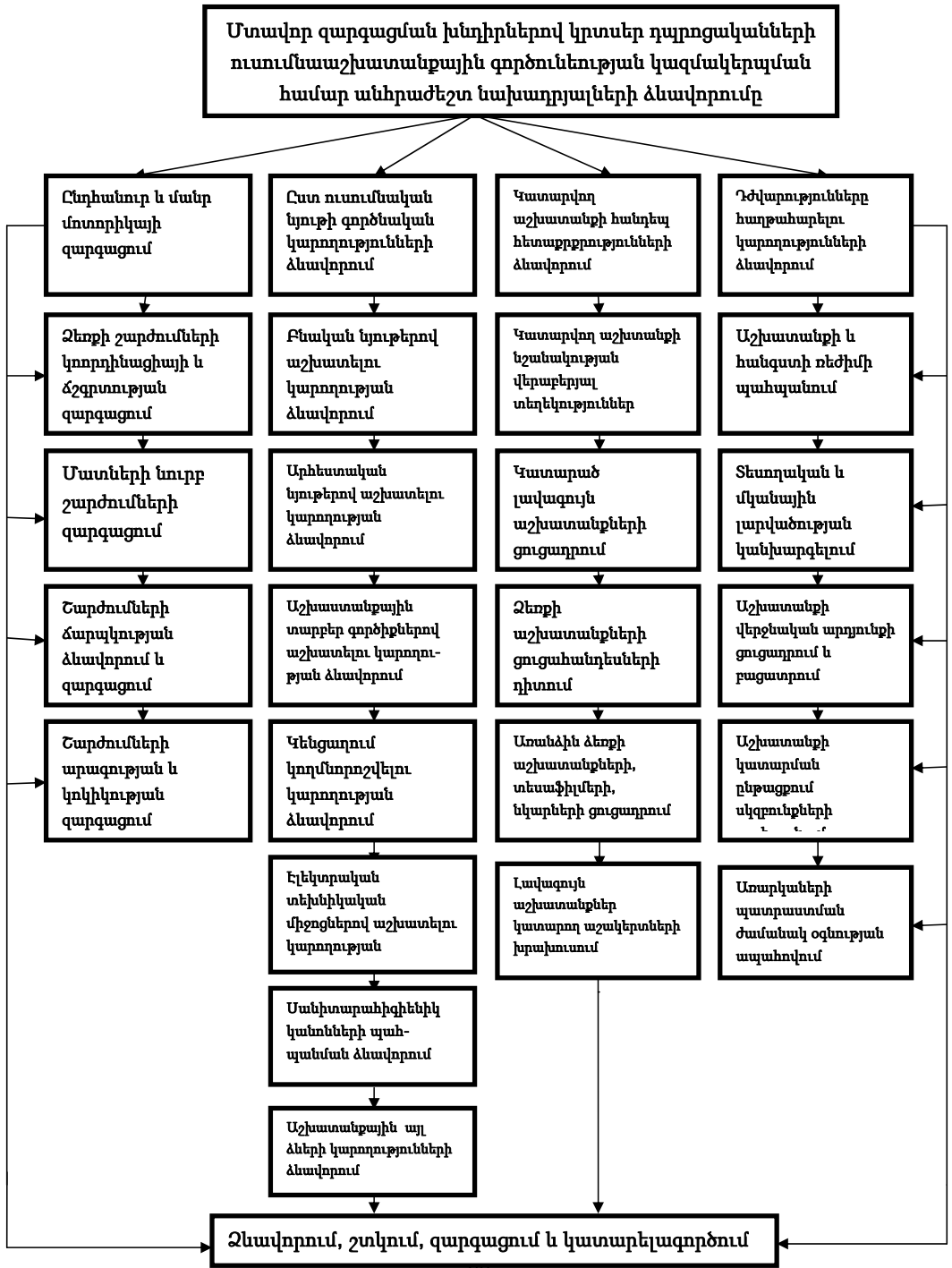
<<Տեխնոլոգիա>> առարկայի դասավանդման ընթացքում երեխաների հետ աշխատանքի կառուցման շարքում հաշվի ենք առել նաև հատուկ սկզբունքներ, որոնք ևս առնչվում են մեր հիմնական աշխատանքին: Այդ սկզբունքների կիրառման ընթացքում հաշվի ենք առել մտավոր զարգացման խնդիր ունեցող կրտսեր դպրոցականների ընդհանուր զարգացման առանձնահատկությունները: Դրանք են՝

- նշված դպրոցականների խանգարման բնույթի և աստիճանի հաշվառումը,
- մանկավարժական մոտեցումների և բովանդակության ուղղվածությունը՝ ուսումնաաշխատաքային նախադրյալների ձևավորումը,
- մանկավարժական աշխատանքների կազմակերպման ուղղվածությունը՝ ուսումնաաշխատաքային գործունեության տեսական գիտելիքների և գործնական կարողությունների զարգացումը,
- աշխատանքի ուղղվածությունը դեպի մասնագիտական կողմորոշումը և այլն [3]: Հիմք ընդունելով վերոնշյալ սկզբունքներ՝ մենք ընտրել, մշակել և համակարգել ենք մտավոր զարգացման խն-

դիրներով կրտսեր դպրոցականների ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման մանկավարժական միջոցները, մեթոդները և դրանց կիրառման պայմանները:

<<Տեխնոլոգիա>> առարկայի դասավանդման ընթացքում մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականի ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է հաշվի առնել նրանց հոգեֆիզիկական զարգացման մակարդակը, այսինքն՝ մտավոր զարգացման խանգարման բնույթը և աստիճանը, երկրորդային խանգարումների առկայությունը, զուգակցված և անձնային որակների խանգարումները:

Այդ երեխաների ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման մանկավարժական պայմանների օրինակելի համակարգում մենք նշել ենք այդ գործունեության նախադրյալների ձևավորման մասին: Այն ներառում է ընդհանուր և մանր մոտորիկայի զարգացումը, ըստ ուսումնական նյութի գործնական կարողությունների և հմտությունների, կատարվող աշխատանքի հանդեպ հետաքրքրությունների, դժվարությունները հաղթահարելու կարողությունների և ունակությունների ձևավորումն ու զարգացումը (սկար 1): Այս մոտեցումները հնարավորություն են տալիս մինչև ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպմանն անցնելը ձևավորել և զարգացնել մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականների տվյալ գործու-

Նկար 1. Ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման անհրաժեշտ նախադրյալների ձևավորման գծապատկեր

նեության համար անհրաժեշտ նախադրյալները:

Հայտնի է, որ մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականներն ունեն շարժումների կորդինացիայի, ճշգրտության, ճարպկության, ինչպես նաև մատների նուրբ շարժումների խանգարումներ, որոնց հետևանքով ըստ ուսումնական նյութի պատրաստվող իրը կամ առարկան կարող է լինել ոչ կոկիկ և անլիարժեք: Բացի այդ մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականները, առաջադրանքի կատարման ժամանակ հանդիպած դժվարությունների պատճառով դրսևորում են աշխատունակության իջեցում, շուտ հոգնելիություն, որոնց հետևանքով աշխատանքն ավարտին չեն հասցնում և ցուցաբերում են հուզական տարբեր դրսևորումներ:

Առանձնապես կարևոր է աշխատանքի հանդեպ հետաքրքրությունների ձևավորումը, որը կարելի է իրականացնել լավագույն աշխատանքների ցուցադրումով, ձեռքի աշխատանքների վերաբերյալ տեսահոլովակների և նկարների դիտումով, աշակերտներին խրախուսելով և այլն: Իսկ դժվարությունների հաղթահարման համար առավել նպատակային է աշխատանքի վերջնական արդյունքի ցուցադրումն ու բացատրումը, տեսողական և մկանային լարվածության կանխարգելումը, հանգստի ռեժիմի պահպանումը և այլն: Այս հիմնավորմամբ էլ մեր կողմից առաջարկվող մանկավարժական մոտեցումները կնպաստեն նման խնդիրների հաղթահարմանը:

Հայտնի է, որ զարգացման խնդիր-

ներով կրտսեր դպրոցականների ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման համար կարևոր է այդ ուղղությամբ տեսական գիտելիքների ձեռքբերումը: Այսպես, մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականները պետք է ունենան պատրաստվող առարկայի գործնական նշանակության, աշխատանքի արդյունավետ կազմակերպման, անվտանգության կանոնների պահպանման, ինչպես նաև տարբեր աշխատանքներ կատարելու ընթացքում փոխօգնության կարողության ձևավորման վերաբերյալ տեսական գիտելիքներ: Սա նույնպես նպաստում է ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման հանդեպ սովորողների հուզական վերաբերմունքի դրսևորմանը, քանի որ աշխատանքի արդյունքն այս դեպքում համարվում է պահանջմունքի բավարարման առարկա:

Ուսումնաաշխատանքային գործունեության արդյունավետ կազմակերպման համար մենք առաջարկել և համակարգում ներառել ենք նաև մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականների <<Տեխնոլոգիա>> առարկայի գործնական նյութի վերաբերյալ նախնական պատկերացումների ձևավորման բաժինը, այսինքն՝ ձևավորել թղթով, սովարաթղթով, բնական և արհեստական նյութերով, մանածագործական նյութերով աշխատելու կարողություն, ինչպես նաև այլ աշխատանքներ կատարելու ունակություններ: Սա կարևորվում է նրանով, որ մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականները սովորաբար ունենում են տարրական

պատկերացումներ շրջապատող առարկաների և երևույթների, ինչպես նաև դրանց հատկությունների վերաբերյալ:

Ներկայացված համակարգում առանձնահատուկ տեղ ենք հատկացրել այդ երեխաների մասնագիտական կողմնորոշման աշխատանքների կազմակերպման բաժնին, որի բովանդակությունն ուղղված է նրանց ստեղծագործական ունակությունների ձևավորմանը, արտադասարանական և արտադպրոցական միջոցառումներին մասնակցելուն, ձեռք բերած կարողությունները կենցաղում կիրառելուն:

Ներկայացված օրինակելի համակարգի տեսական և գործնական մոտեցումները, միջոցները, մեթոդները

և դրանց կիրառման մանկավարժական պայմանները ներառել ենք մանկավարժական միամյա փորձարարությունում, որի ընթացքում ձեռք բերած արդյունքները փաստում են այդ համակարգի արդյունավետությունը:

Ակնհայտ է դառնում, որ մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականների ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման համար ներկայացված աշխատանքի բովանդակությունը և մանկավարժական պայմանները կնպաստեն այդ երեխաների՝ ինչպես տեսական, այնպես էլ գործնական ունակությունների զարգացմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պողոսյան Ս. Ս., Մտավոր զարգացման խնդիրներով կրտսեր դպրոցականի ուսումնաաշխատանքային գործունեության կազմակերպման մանկավարժական պայմանները: Ատենախոսության սեղմագիր, Երևան, 2014, 22 էջ:

2. Азарян Р. Н. Характеристика развития общей и мелкой моторики дошкольников с отклонениями в умственном и психическом развитии // XXXVII Республ. Научн.конференц. Ереван, 2001, С. 54-55.

3. Балашова И.А. Профориентационная деятельность образовательного учреждения// Справочник руководителя образовательного учреждения.2008. №2. С. 48-64.

4. Васенков Г. В. Технология трудового обучения детей с недостатками интеллекта// Дефектология. 2004.- №3. С.60-66.

5. Ефанова З.А. Трудовое обучение.- Волгоград: Корифей, 2010.-99 с.

РЕЗЮМЕ

**ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ТРУДОВОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УМСТВЕННО ОТСТАЛЫХ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ И
ПОДХОДЫ К ЕЕ ПРИМЕНЕНИЮ**

Погосян С. С.

*преподаватель кафедры специальной педагогики и психологии Армянского
государственного педагогического университета имени Хачатуря Абовяна,
кандидат педагогических наук*

В статье представлена примерная система организации учебно-трудовой деятельности детей с умственной отсталостью развития, определены сред-

ства, методы и педагогические подходы для организации и проведения разнообразной работы на уроках технологии с данным контингентом детей

SUMMARY

**THE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL WORKING SYSTEM OF MENTALLY
IMPAIRMENTS YOUNGER SCHOOL STUDENTS AND PEDAGOGICAL APPROACHES
TO ITS APPLICATION**

Pogosyan S. S.

*Lecturer at the Chair of Special Pedagogy and Psychology Khachatur Abovyan
Armenian State Pedagogical University, Candidate of Pedagogical Sciences.*

The article presents the organizational system of educational working process for mentally retarded primary school children, also it reveals the ap-

proaches, ways and methods of organizing and conducting the work process with those children.